SÖRMLANDS-LÅTEN

Nr 3 2011

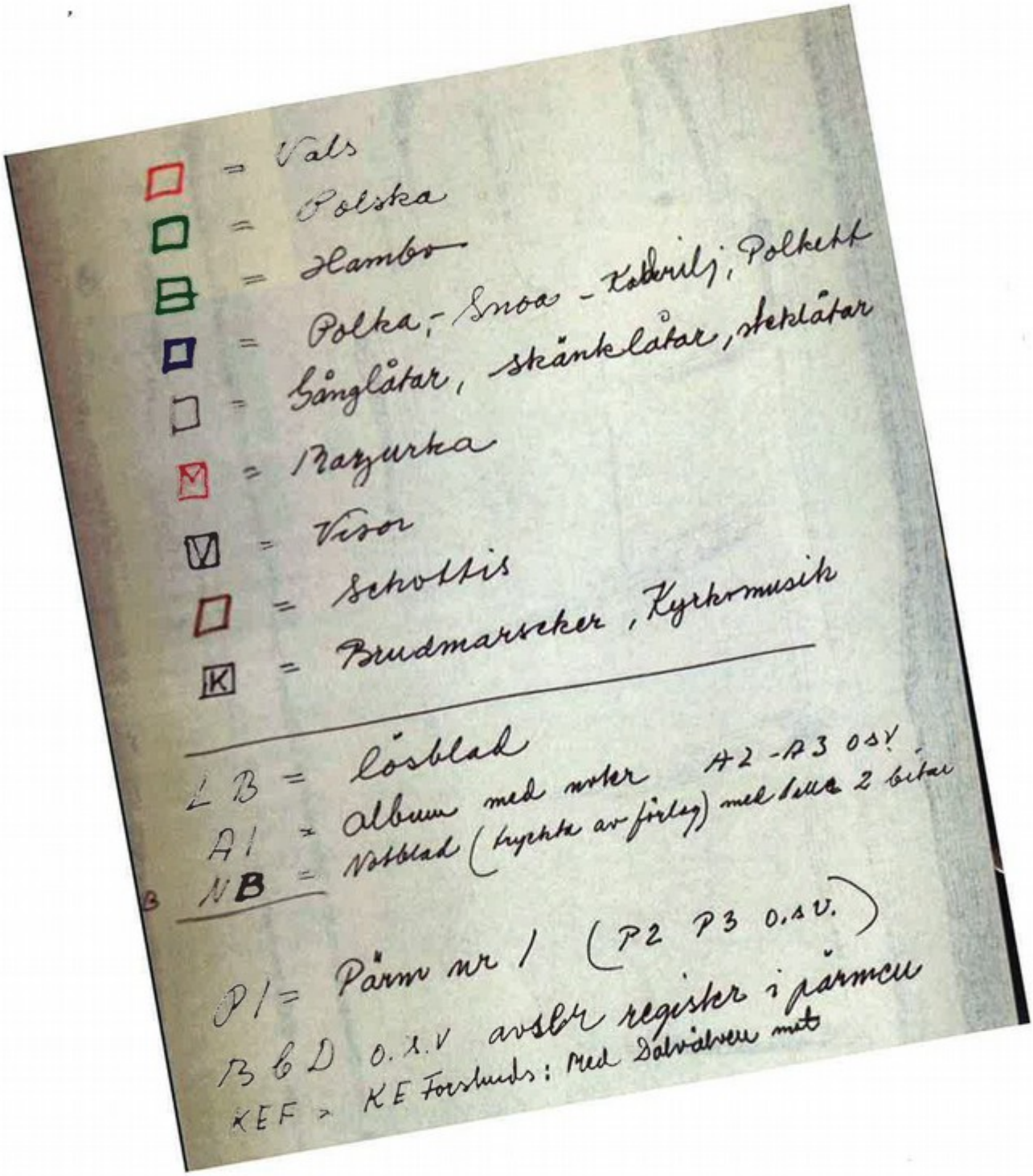

Medlemstidning för Södermanlands Spelmansförbund

Sörmlandslåten 1/2012

Medlemstidning för **Södermanlands Spelmansförbund**
c/o Ulf Lundgren
Kyrkogårdsvägen 4, 152 40 Södertälje
postgiro: 12 24 74-0
org.nr. 818500-9233
Ansvarig utgivare: Bo Gabrielsson
Redaktion: Birgitta Stenberg, Ulf Lundgren, Annelie Sandell

Styrelseledamöter:
Ordförande: Bo Gabrielsson, 0151-310 41/070-204 67 35
Vice ordf: Ingvar Andersson, 016-820 80
Kassör: Ulf Lundgren, 08-550 864 64
Sekreterare: Lennart Nordin, 0155-26 64 11
Ledamöter: Christina Frohm, Ove Karlsson, Inga-Britt och Leif Epel.
Suppleanter Marcus Eriksson och Per Andersson
Webb-ansvarig: Leif Wallin, 016-212 90
Försäkringar/medl. register: Per Andersson
Stugfogde: Erik Andersson, 0157-607 05

Bidrag till kommande nummer av tidningen skickas till Birgitta Stenberg, Metesgatan 6, 152 59 Södertälje. Elektroniska bidrag till tidningen vill vi ha som word-fil eller text-fil till birgitta@famstenberg.se.

Använd om möjligt Times New Roman, stl 11 med 1,5 i radavstånd. Bifoga gärna bilder (i jpeg-format som separata filer), det lättar upp och gör det enklare att läsa tidningen. Vi förberhåller oss rätten att redigera insända bidrag.
Fr o m 2011 sänds annonser om evenemang till leffew@algonet.se som lägger upp dem på www.sodermanlandsspelmansforbund.nu där all aktuell information återfinns.

Manusstopp 2012: 31 januari - 31 maj - 30 september

Framsida:. Clas Hagströms kartotek (se artikel i tidningen)

Om du har en e-postadress, skriv då ett kort meddelande (t.ex Hej Per A) och sänd det till Per Andersson: **perason62@gmail.com**
Fördelar: Via E-post kan vi lätt och snabbt nå dig med nyheter mm.

Ordföranden har ordet

Bo Gabrielsson

På Trettondagsafton blommar två röda rosor i vår rabatt i Vingåker och nu i februari har vi sträng kyla och snö. Det känns alldeles bakvänt.

Efter att ha varit ordförande i förbundet i tre år lämnar jag nu på årsmötet 2012 ordförandeklubban vidare till någon annan. Den främsta orsaken till att jag kliver av är min alltmer sviktande hörsel. Jag har verkligen uppskattat den här tiden. Med en styrelse som är engagerad och positiv, har de tre åren varit mycket givande, även om det ofta inneburit ett flängande hit och dit med bil från plats till plats på styrelsemöten inom Sörmland, ofta långa färdsträckor för de enskilda ledamöterna.

Som en slutkläm från min sida vill jag säga att jag är glad över att munspelet, det instrument som jag själv spelar, under min tid som ordförande har blivit mer synligt. Hoppas att det fortsätter!

Spela på bara!

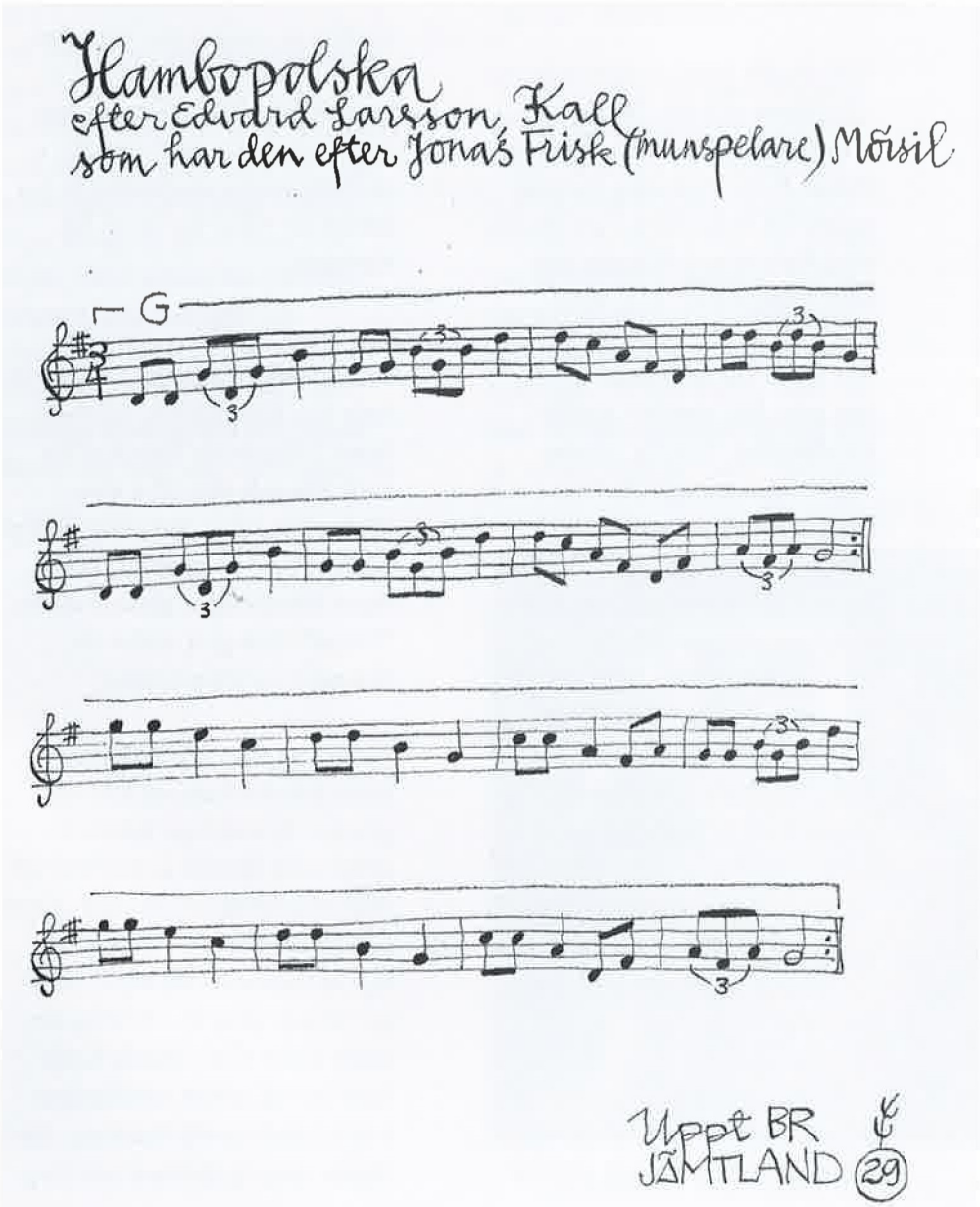

En församlingsafton om "Blinda-Kalle"- en spelmansprofil från Stigtomta!

Mats Hedblom

Karl Eriksson, orgeltrampare och violinist, ringer storklockan naturligtvis! Med dessa ord presenterade sig Blinda-Kalle.
Blinda-Kalle har ett märkligt levnadsöde och trots att han levde större delen av sitt liv på fattighuset, var han en omvittnat duktig spelman. Det var många som sökte sig till fattighuset för att få undervisning. Tyvärr dog han innan uppteckna rna kommit igång på allvar i Sörmland, men elever som Arvid Gogman, Erik Fogelström, Hjalmar Björklund, Johan Erik Lilja, m.fl. har för uppteckna rna Nils Dencker, Gustav Wetter och Olov Andersson berättat om sina besök hos Blinda-Kalle och spelat hans melodier.

Anledning till mitt intresse för Blinda-Kalle är att jag fick en förfrågan från Stigtomta församling och hembygdsförening att hjälpa till att genomföra en församlingsafton om Blinda-Kalle med anledning av att det är 100 år sedan han gick ur tiden.
Evert och Henrik Lindberg och jag spelade musik ur Blinda-Kalles repertoar. Eva Sandström från Stigtomtaortens hembygdsförening berättade om Blinda-Kalles bakgrund. Hos Sörmlands musikarkiv fanns utmärkt information, bl.a. Gustav Wetters intervju med Arvid Gogman från hans besök hos Blinda-Kalle.

Carl Johan Ersson föddes den 13 mars 1838 vid Helgesta i Stigtomta. Hans far Erik Persson, kallades Helgestadrängen. Hans mor var Brita Stina Olsdotter. Familjen flyttade runt på olika gårdar och växte hela tiden. Fadern hade flera yrken, dräng, arbetskarl och brännmästare. När familjen bodde vid Egla i Bärbo inträffade två tragiska händelser. Den 13 november 1836 drunknade dottern Brita Cajsa tillsammans med en grannpojke. De var då bara elva respektive tio år gamla. I husförhörslängden står noterat att Brita Cajsa vid förhören kunde Lilla Katekesen, så begåvning fanns i familjen. En månad senare dog sonen Gustaf i lungsot, 4 år gammal.

1837 bodde familjen vid Helgesta i Stigtomta och där föddes Carl Johan, som senare blev känd som Blinda-Kalle. Familjen flyttade senare till Wahlsberg. Fastigheten finns kvar idag och ligger mitt emot Parkudden i Stigtomta.

När Kalle var liten lärde han sig läsa men fick noterat i husförhörslängden, "ser illa, nästan blind". Han deltog hela livet i husförhör och nattvard och 1871 är noterat att han läser Luthers katekes och förklaringar trots anteckningen "nära blind".

Den 12 april 1857 fick Blinda-Kalle kontrakt som orgeltrampare och 1858 flyttade han med sin far och mor till fattigstugan i Stigtomta. Där bodde han sedan fram till sin död på Hospitalet i Nyköping den 20 april 1911. Han blev 73 år och dog av lunginflammation.

1890 fanns bara ett fattighus med två rum, ett för män och ett för kvinnor. Senare byggde man ett nytt fattighus bredvid det gamla och båda husen finns kvar i dag väster om kyrkan längs stora vägen. Det sägs att Blinda-Kalle hade den bästa platsen i fattighuset, då hans säng var placerad mot en innervägg. Han ansågs tillhöra överklassen, eftersom han fick spela fiol på bröllop och danser och kunde tjäna någon krona då och då.

Jag har inte hittat någon notering om vem som lärde Blinda-Kalle spela fiol men han måste ha utvecklat en enastående färdighet, eftersom så många ville lära av honom. Man kan undra om han kunde gå undan med sina elever vid lektionerna med tanke på hur trångt det måste ha varit i fattigstugan.

Erik Fogelström bodde i Kila och hade sex fjärdings väg till fattighuset i Stigtomta. Han skall ha varit Blind-Kalles 32:a elev. *Spela rent, håll takten!* var ideliga förmaningar till eleverna och dessa förmaningar glömde aldrig "Fogel". Han gick under det namnet i spelmanskretsar.

Arvid Gogman säger att han besökte Blinda-Kalle ett 100-tal gånger. Arvodet var brännvin i större eller mindre kvantiteter allt efter råd och lägenhet, men ibland kunde eleverna ha med sig ett stycke fläsk eller en kappe potatis. Någon gång en 25-öring om deras kassa tillät. Blinda-Kalle hade ett väl utövat musikminne och en omfattande repertoar. Han var en verklig spelman och Gog-

man hade inte hört någon, som kunde spela så vackert som han. Ibland fick han spela för herrskapen på de angränsande godsen, men då fick inte eleverna vara med.
Han hade en fiol som han kallade "noslösen" och detta berodde på att han vid ett tillfälle, när han varit på fest, fått lite för mycket innanför västen. Han råkade då slå fiolen i en dörrkarm med påföljd att en bit av snäckan gick av och så blev den kallad noslösen.

I min hemsocken Bergshammar föddes 1893 spelmannen Knut Karlsson vid Östergården och redan i 8-årsåldern gick han en dryg mil till Stigtomta för att lära sig spela fiol hos Blinda-Kalle, trots att han hade flera äldre bröder, som spelade fiol. Knuts bror, Alfred Karlsson, var också spelman och när han fyllde 80 år blev han intervjuad i Sörmlands Nyheter. Han berättade då att hans bror Knut, tillsammans med Blinda-Kalle, besökt ett kaffe på Fruängsgatan i Nyköping, som hette Trånga porten. Det hade kommit mycket folk när Blinda-Kalle och hans elev satte igång att spela och rubriken i tidningen var, *Musik i Trånga porten gav slantar i hatten.*

Det är lätt att det blir fel när man skall utreda vem som är kompositör till gamla låtar. Nyköpingshus spelmansgille har spelat in Blinda-Kalles vals och påstått att den är efter Blinda-Kalle i Stigtomta. Vi har valsen efter Holger Wellander i Bergshammar som var systerson till Knut Karlsson. Jag trodde att valsen vandrat från Blinda-Kalle till Knut som sedan lärt den till Holger. Det visar sig att valsen spelats mycket i Sverige och att den tillerkänts den blinde spelmannen Karl Johan Ström från Stockholm, som också kallades Blinda-Kalle.

Vid en auktion på grannfastigheten till min sommarstuga i Insjön, Dalarna, såldes en handskriven notbok som tillhört Helsing Per Lindström, född 1859. Det visade sig att han varit spelman. Helsing Per är min farmors morfars fasters sondotters son. I denna notbok fanns Blinda-Kalles vals. Jag blev mycket förvånad när jag fick se valsen, men det hade varit ändå mer intressant, om valsen haft sitt ursprung från Stigtomta, som jag först trodde.

Spel-Arvid Karlsson har arrangerat en vals som heter Hjärterosen med hela 5 repriser. Valsen verkar inte vara spridd i Sörmland. Enligt Spel-Arvid så är valsen efter Blinda-Kalle och jag tror bestämt att han syftar på vår vän från Stigtomta. Valsen påminner mycket om Blinda-Kalles vals och det skulle var intressant att höra om någon av Sörmlandslåtens läsare känner till den.

Församlingsaftonen i Stigtomta avslutades med att det ringdes tre gånger i en klocka. *För Fadern, Sonen och Den Helige Ande*, precis som Blinda-Kalle gjorde i storklockan i Stigtomta kyrka, *naturligtvis*. Deltagarna tyckte att Blinda-Kalle fått lite upprättelse under kvällen.
En bok med blindskrift från fattighuset kommer tillsammans med övrig dokumentation att överlämnas till Sörmlands museum.

Elever till Blinda Kalle i Stigtomta.
Emil Andersson, Arvid Gogman, Fritz Karlsson, Knut Karlsson, Erik Fogelström

Blinda Kalles vals – hitlåten som försvann

Arne Blomberg

Många spelmansböcker från det sena 1800-talet innehåller Blinda Kalles vals – den verkar ha spelats av "alla" på den tiden – men letar man i uppteckningarna så finns den inte med. Alla upptecknare sökte det lokala, det "äkta" och ratade kända melodier. Av samma orsak saknas valsen även i spelmansförbundens utgåvor. Få av dagens spelmän kan den förut så spridda låten.
Många sörmlänningar har nog trott att Blinda Kalle i Stigtomta skapat valsen, men så är det inte. Men han spelade den säkerligen, det vet man genom ett par av hans elever.
Den blinda musiker som gett valsen sitt namn var gatuvirtuosen Karl Johan Ström i Stockholm. Han var upplänning och levde 1818-1864 och blev allmänt känd genom en artikel av Aug. Blanche i Illustrerad Tidning 1860. Artikeln bäddade för utgivningen av hans favoritvals på noter.
Valsen är med sina fyra repriser knappast typisk för dåtidens bondfilare, men Blinda Kalle hade en helt annan musikalisk bakgrund än hans kollegor på landsbygden, »så snart någon ny opera gavs på kungl, teatern, var han där, vanligtvis på vinden, och lyssnade uppmärksamt. Dagen därpå fingo Stockholms gator och gränder höra vad Blinda Kalle hört aftonen förut, och det var ett troget återgivande av operans melodier».
Intressant är att Melker Andersson i Husby Oppunda spelade med Blinda Kalle! Melker var född 1840 och vistades i Stockholm "i sin ungdom", rimligen tiden kring 1860. Han hade säkerligen den berömda valsen på sin repertoar och även Axel Axelsson kunde den nog, även om inte Olof Andersson tog med den bland de upptecknade melodierna. Melker kan vara en sörmländsk traditionslänk vid sidan av notutgåvan.
En notbok efter Johan August Eriksson, Nyköping daterad 1868 (Sv. Visarkivs samling av spelmansböcker) innehåller två versioner av valsen. Först i G-dur en avvikande, mer avancerad variant som kräver lägesspel och längre fram omskriven(?) i D-dur – kanske för att undvika lägesspel. I Erikssons samling är titeln bara Wals, anmärkningen om Blinda Kalle är senare noterad.
Inga tidiga källor säger att Blinda Kalle komponerat valsen. Om han har hört den på någon konsert, finns den rimligen på noter och kanske är Erikssons variant en avskrift av dessa?
Blinda Kalles vals har ratats av upptecknare och saknas i 1900-talets låtutgåvor. Det är dags att återupprätta den populära melodin och spela den igen. En bra vals är det, och Stockholm ligger förresten i Sörmland. Åtminstone halva…

August Strindberg har berättat om Blinda Kalle:

Den i senare tider ryktbaraste gatuvirtuosen var utan tvivel Blinda Kalle. Flertalet av de stockholmare som nu hunnit några och tjugu år minnas honom, och likväl finnes det högst få som veta eller någonsin vetat vad mannen egentligen hette. Även Blinda Kalle hade dock ett borgerligt namn. Karl Johan Ström hette han, och han var född i Husby Långhundra socken i Uppland 1818. Han avled i lunginflammation den 16 juni 1864 i huset n:o l Lilla Bryggaregränd, i den gård som kallas »Lambyska verket» och som bildar en kil mellan Norrlands- och Stora Humlegårdsgatorna. Detta är ju allt som man behöver veta om den blinde spelmannens samhällsförhållanden. Hans konstnärsomständigheter äro av större intresse. Under 38 år gick han omkring på Stockholms gator och spelade fiol. Redan vid åtta års ålder gav han sin första solokonsert på Karl den trettondes torg. »Han är den moderniserade och förädlade Filikromen, han är den genuina folkfioleri,» yttrade någon om honom få år före hans död. Blinda Kalle ägde ett fint musikaliskt öra och behövde blott en enda gång höra ett stycke för att genast spela det. Så snart någon ny opera gavs på kungl, teatern, var han där, vanligtvis på vinden, och lyssnade uppmärksamt. Dagen därpå fingo Stockholms gator och gränder höra vad Blinda Kalle hört aftonen förut, och det var ett troget återgivande av operans melodier. Illustrerad Tidning innehåller i slutet av 1860 en av Blanche gjord skildring av Blinda Kalle, ur vilken vi anföra följande : »Han ger konserter i solbad, regn och snöyra och alltid med samma säkerhet, färdighet och smak. Hans instrument är ingen Stradivarius; men ingen Stradivarius skulle uthärda så många väderväxlingar och strapatser som Blinda Kalles fiol; den är icke något bortskämt barn; gud vete, om den någonsin varit klädd i fodral. Ingen må tro, att det blott är dansmusik och s.k. slagdängor som Blinda Kalle spelar. Bekant med hela den klassiska musiken, medföljer han lika troget den modärna, och han gör rättvisa åt alla mästare, alla sko-

lor.» Blinda Kalle uppträdde också med accompagnemang, i början av ett positiv, men under senare år av en annan blind man, som spelade fiolonsell. Under de sexton år som förflutit sedan Blinda Kalles död har ingen honom värdig efterträdare låtit höra av sig.

August Strindberg, Gamla Stockholm (1880)

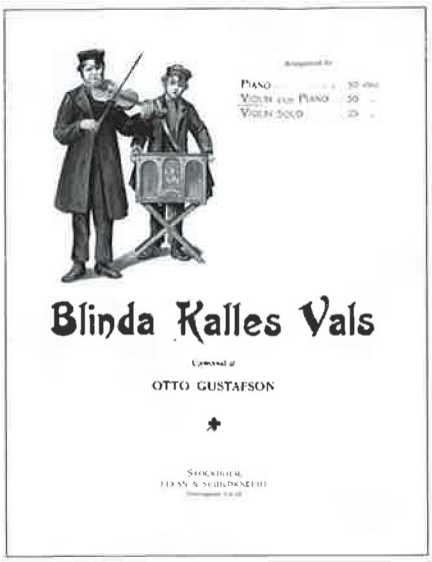

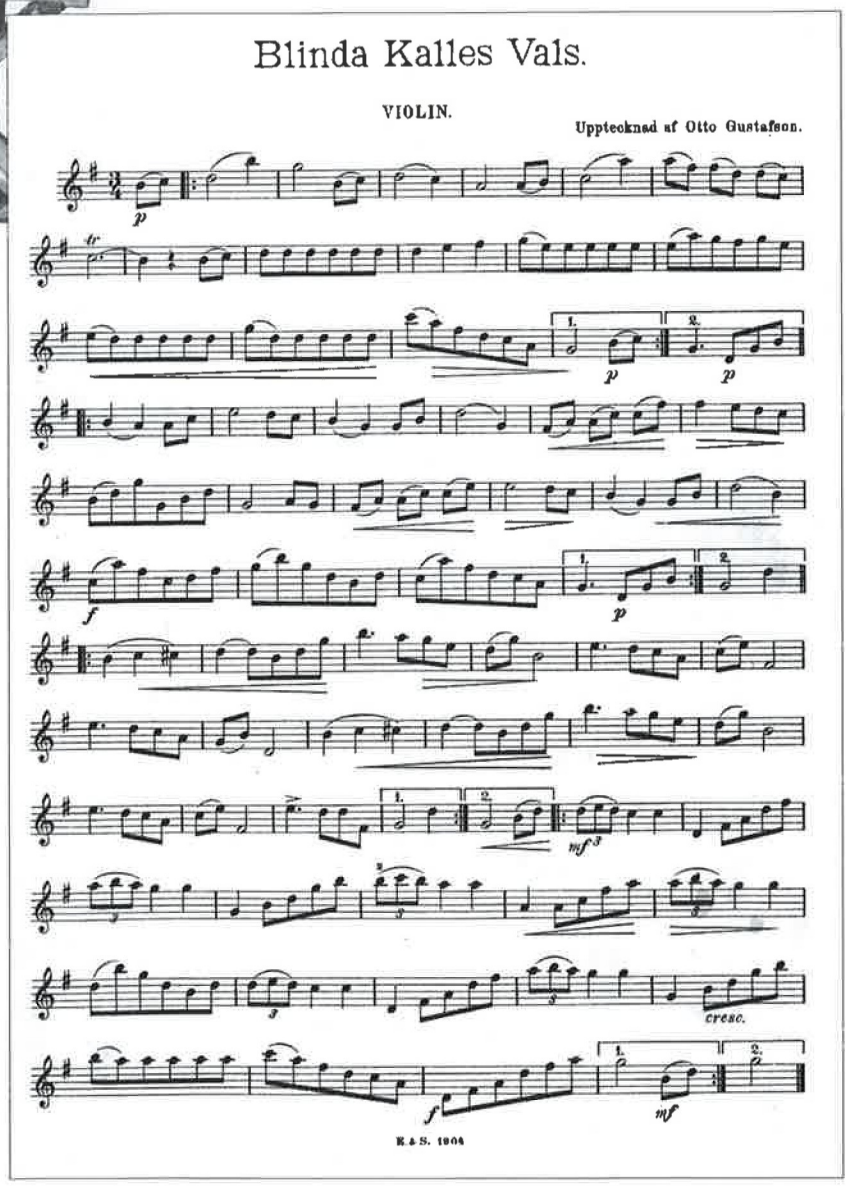

Blinda Kalles vals är publicerad flera gånger. I mina egna nothögar finns tre tryckta utgåvor. Kanske är den här äldst – den har samma illustration som Strindbergs artikel (positivpojken saknas hos Strindberg). Bilden är framställd efter fotografi.

En snabb bläddring i förbundsarkivets spelmansböcker visar hur vanlig valsen varit. Ibland är det direkt avskrift av någon av utgåvorna, andra gånger är det nog nedteckning ur minnet.

Visarkivet har en notbok efter Johan August Eriksson daterad 1868. Där finns valsen i mer avancerad form – kanske en förlaga (sid 93 o 149). Finns på nätet!

Arne B.

Sveriges mesta musikkritiker

Dag Lundin

Ångermanlänningen Wilhelm Peterson-Berger (1867 – 1942) bedrev musikstudier i Stockholm och Dresden, varefter han tjänstgjorde som musiklärare vid ett musikinstitut i Dresden. PB talade nästan tyska bättre än svenska, sades det. Väl åter i Sverige blev han musiklärare i Umeå, då han erbjöds att bli musikkritiker på Dagens Nyheter. Han verkade där i nära trettio år.
PB var djupt bildad, språkkunnig, en klassiker, wagnerbeundrare, en utmärkt författare av bl a kantattexter. Berest, beläst och beundrad.

Som ung var han en tid förlovad, men skrämdes av alla musikers dåliga äktenskap med skilsmässor men också att stora begåvningar efter äktenskapet aldrig kunde bli den stora artisten eller tonsättaren: äktenskapet tog för mycket plats i anspråk. PB klargjorde detta tydligt och valde att leva ensam, men han var mycket förtjust i vackra damer och var en skicklig valsdansör liksom en chevaleresk bordskavaljer vid middagar. Han fick alltid ha värdinnan till bordet: alla ville hör PB:s mycket spirituella middagstal, där han citerade grekiska och romerska tänkare eller berättade någon dråplig, självupplevd anekdot. Hans humor var välkänd!

PB som kritiker

En allmän okunskap gör gällande, att PB var synnerligen elak som kritiker. Ingalunda!
En musikvetenskapare har undersökt förhållandet, och det visar sig, att c:a 70% av PB:s många recensioner är synnerligen välvilliga, men de är ju ointressanta för oss att citera. Några av de mest omtalade negativa kriorna kan citeras här:
En tysk pianist kom till Stockholm och spelade bl a pianomusik av Schönberg, det var atonal musik, dvs musik utan tonart som för många låter förfärligt. PB skrev en av sina mest begåvade funderingar: "Sålunda kunde det ha låtit, då husjungfrun dammade pianot".

Då en stråkkvartett skulle uruppföra Rosenbergs första stråkkvartett---ett oerhört radikalt, atonalt verk---skrev PB den i dag mest citerade recensionen. Innan den här kommer i tryck, måste läsaren känna till att begreppet konradsbergare som finns med i recensionen betecknar en mentalsjuk person efter det sjukhus i Stockholm, Konradsberg , där s k dårar och idioter togs om hand. PB skrev om denna konsert :" För den skulle behöver man väl inte stänga in en aningslös publik i ett rum, där fyra förrymda konradsbergare med nit och trohet återger en femte konrads-bergares(dvs tonsättaren)nattomtöcknade fantasier".

Om en sångerska kunde det heta: "Hon har inte gått framåt i sin sångkonst, men hon har heller inte stått still!" Eller: "Hr XX hade igår en romansafton i Akademiens lilla sal. Varför hade han det?
Att PB inte var förtjust i den judiska kulturen var allmänt bekant, det låg i tiden och även Albert Engström raljerade i sina karikatyrer med judiska näsor och penninghunger. PB hade vid ett tillfälle starkt negativt uttalat sig om den judiska violinisten Jasha Heifetz, en av förra seklet största i sitt slag. När Heifetz kommer in i den överfyllda konsertsalen för att vara solist, började han med att säga: "Om det finns en man i salen vid namn Wilhelm Peterson-Berger, så skall han lämna salen. Jag spelar inte innan han har gått." PB var tvungen att gå efter en stund, högröd i ansiktet och ilsken, lämna salen, muttrande:Vänta du din djävel, vi ses i min recension! PB nedlät sig några få rader:"In på scenen klev en skitig jude och trodde han kunde spela fiol".

För det blev PB stämd och fälld i rätten, men DN betalade gladeligen böterna, då man sålde stora upplagor av tidningen de dagar som PB:s alster fanns med!
PB jagade all förljugenhet, förfalskning och dåligt artisteri, något som hans samtid tyvärr ofta visade upp.

1914 hade han låtit bygga sitt hus Sommarhagen på Frösön och flyttade dit för gott 1930 som pensionär. Han komponerade, han verkade en tid som dirigent för Östersunds orkesterförening men lämnade kritikerbanan.

Hans mest spelade verk kom att bli de tre häftena Frösöblomster, som tillkom 1896 – 1914, skrivna då han hyrde in sig på en gård på Frösön. PB:s romanser, särskilt de med text av Karlfeldt tillhör vårt lands allra yppersta, hans fem programsymfonier är idag närmast

glömda, dock anses den s k Lapplandssymfonien vara ett lyckokast.
För fiol skrev han tre förnämliga sonater med piano, och publicerade även sin storlinjiga violinkonsert.
Flera operor kom genom åren, mest känd är vikinga-operan Arnljot, starkt Wagner-påverkad.

Storvulna kantater med egen text, åtskilliga körverk och stort antal pianostycken finns med i hans opusförteckning liksom flera böcker. Han översatte också Wagners operatexter till svenska, som än idag används.

Privatpersonen PB

Som privatperson var PB lättsam, vänlig och inspirerande, han bjöd gärna vänner på middag: han var en stor älskare av bordets gåvor och var en förnämlig såskock! En anställd kock stod för den övriga maten, medan PB korkade upp alla viner. Särskilt älskade han rödviner, men drack sig aldrig berusad. Kaffe med konjak eller punsch var en självklarhet på hans middagar!
Genom sin resliga person och höviska uppträdande blev han orsak till, att en diplomat, som besökte en konsert där kungen—Gustav V –var närvarande och som diplomaten skulle hälsa på. PB stod just då och pratade med kungen, varvid diplomaten till en kollega en smula villrådigt frågade: vem av dessa herrar är hans majestät?

PB deltog inte det politiska livet, inte heller församlingsarbetet eller föreningar överlag, hans komponerande, brevskrivande och läsande tog all tid på Sommarhagen. Han tog initiativet till de s k Arnljotspelen på Frösön, som än idag sporadiskt spelas.

1942 togs han in på lasarettet i Östersund för svåra magsmärtor, där man konstaterade, att PB drabbats av en obotligt svår tarminfektion, som man då inte hade bot för. Han var en besvärlig patient och beskyllde läkarna för medeltida tortyr i sin behandling av honom. Sjukdomen gick inte att stoppa.

Strax före jul avled PB och fick sin grav alldeles intill Frösö kyrka, som han så vackert beskrivit i pianostycket med samma namn.

Storsvensk, omutligt ärligt sökande och stridande för den sanna konsten blev PB en av de mest svenska tonsättare vårt land ägt.
Som kritiker var han ofta och medvetet ärligt vänlig, storsläggan tog han till, då han ville avslöja bluffen och ruttenheten. Och det är det , som vi idag tycker är roligt att citera.

En spelman från Trosa
Claes Hagström 1919-2006

Leif Epel

Claes Hagström, Trosaspelmannen som kommer att bli en av de stora minnes personligheterna inom förbundet. Kanske inte som en spelman med stor personlig spelmansrepertoar och egensinnigt spel, utan för sin stora samling av noter, visor och anteckningar om sitt spel under stor del av1900-talet. Samt för det unika registersystem hand byggde upp för att hitta i sinsamling av ca 15000 noter,visor och musikstycken. Registersystemet ger entalande bild av spelmansrepertoaren under vårt sekel, till morgondagens nyfikna.

Vid hans bortgång bad familjen spelmansförbundet att ta hand om hans samling, som är den största enskilda musiksamling vi fått. En samling han påbörjade redan i samband med sina första lektioner i mitten av 30-talet och pågick fram till sin död. Samlingen Ulf körde ner till Malmköping från Trosa, var så stor att den måste tas i två omgångar. Den bestod av 51 pärmar och 10 tidskriftssamlare, alla fulla med noter och dagboksanteckningar över samtliga (närapå) speltillfällen han hade haft under alla år från 1937 till 2005.
Där har han noggrant angivit ifall det var en spelning för publik eller tillsammans med spelkompisar. Tex från1966 5 publika spel och 14 tillsammans med sina kompisar. ca 100 kassetter däribland ett par med hans far och i samlingen ingår ett flertal fältinspelningar av bröderna Ringel från Vårgårda. Det som gör hans samling så unik är inte urvalet av noter, eller uppteckningar, t ex som Spel-Arvids uppteckningar i kopia, dessa finns rimligen redan i våra samlingar. De uppteckningar som Claes gjort av sina kamraters verk är trevliga att ha. Men de utgör i sig inga stora musikaliska minnesmärken i folkmusiksammanhang.

Det stora och minnesvärda med denna unika samling som upptog ca 5 hyllmeter i två bokhyllor i GW-stugans bibliotek, är den fantastiska uppställningen Claes gjorde med början ca 1976-77 över innehållet i sin samling.
Han har gjort ett eget kartotekssystem, som gör det möjligt att på 1 minut hitta varje låt. Antingen i en pärm som typ, hur den skall spelas, D-Dur,D-dur, C-dur. + en liten beskrivning avlåten + vilken pärm noterna finns och löpnumret. Och i förekommande fall musikförlag! Om nu minnet skulle svika.

Det unika systemet bestod av följande: Alla låtar färgmarkerades, Under varje låtnamn ett färgstreck eller en färgad fyrkant:
rött-vals
grönt-polska
grönt med streck i en fyrkant - hambo
blått -polka, snoa polkett
rött-kuvert – mazurka
Blått V i en fyrkant – visor
Brun fyrkant – schottis
Svart fyrkant med K – Brudmarscher-kyrkmarscher.

Han beskriver själv sitt system så här; Exempel: Jag vill veta var jag har "Dunderbergs Polska" Jag hittar den i registret på D. Där står det att den går i D-dur alla 3 repriserna och att noterna på låten finns i pärm A26 no 18 sid 13 Dvs album No 26 den finns vidare i LB-P3-D vilket betyder lösblad i pärm 3 på D.
Och så fortsätter beskrivningen av hur systemet är uppbyggt.
Det är omtalat att hans spelkamrater mycket uppskattade denna enorma samling av noter. Närhelst man behövde en kopia så blev den snabbt "avfärgad", hans eget uttryck för att skriva av eller kopiera det önskade musikstycket.
1989 börjar han göra en inventering av sin samling och får fram 10960 noter + ca 500 lösblad, bl a Ewert Taube och annan musik i osorterad form.

Från Sörmland har han 1001 låtar.
Notalbum i nummerordning 196st

2001 skaffar han sig en dator och börjar göra ett datoriserat excelregister där han får in 1942 poster. Jag antar att arbetet blev för stort med tilltagande ålder, eftersom det inte avslutades.

En runa skrevs vid Claes bortgång Sörmlandslåten 2006:4 s.10 Den innehåller i princip allt korrekt, men vissa saker var lite fel ihågkommet.

Bl a står det; "Claes var också en av Trosa Spelmän, som sedan mitten av 90-talet varje år spelat in Valborg på Trosa torg. (Claes hade med andra spelat vid valborgsfirandet sedan 50-talet.)" I själva verket hade han haft denna tradition sedan 40-talets början. Hustru Vera är ännu i denna dag

2011 fortfarande "putt"på sin make eftersom de skulle förlova sig Valborg 1943. Men Claes gav sig inte tid att åka till Vagnhärad och möta vid tåget, utan det fick en släkting göra. Sedan fick stackars Vera snällt vänta tills kvällens spelning var över, innan några ringar kunde växlas. Valborgsspelandet gick före allt annat. Detta märks även i hans dagboksanteckningar, där han anger att han inte kunde delta i valborgsspelet - första gången på 37 år jag inte var med.

Den unika samlingen han efterlämnade, var för stor för oss att behålla i GW-stugan utan vi kontaktade Sv. Visarkiv, som med glädje tog emot denna donation. Vid inventeringen skrev man;

"Det egenkonstruerade registersystemet är ytterst genomtänkt och praktiskt. Det är inte ett arkiv efter en yrkesmusiker utan representerar snarare på ett utmärkt sätt ett folkligt amatörmusicerande under 1900-talet.

För den framtida forskningen är det särskilt värdefullt att ha en så komplett bild av en individs repertoar och musikaliska intresse, utan någon insamlares genrefilter för vad folkmusik borde vara."
Detta gör hans samling så unik och viktig för den framtida forskningen om hur vår spelmansrörelse byggdes upp och vilka som har varit kärnan i dess verksamhet under de snart 100 åren vi nu verkat.

Vi har 2 intervju kassetter med Claes, som Hembygdsförening i Trosa välvilligt ställt till vårt förfogande för kopiering. Allt material finns hos visarkivet, men förbundet har kopierat och digitaliserat alla pärmar som inte är noter, utan består av tidningsklipp, familjekrönikor, arbetsbetyg, amerikabrev från släktingar på 1880-talet m.m.
I Malmköping finns en samlingspärm och antal CD-skivor. Förhoppningsfullt kan delar av detta lägga ut på nätet när nya hemsidan blir klar. Vår förhoppning är att hans samling kommer att användas i framtiden och inte bara blir begravd bland visarkivets hyllor.

Julitastämman

Midsommardagen är det traditionsenlig spelmansstämma vid Julita Skans.

Vill du vara med och hjälpa till?
Hör av dig till Ulf Lundgren
08-5520 864 64
eller Ingvar Andersson,
016-820 80.

I huvudet på en spelman

Ingvar Andersson

Foto: Jonas Stenberg

Nu är de borta. Det finns inga traditionsbärare längre. De gamla gubbarna spelar nu harpa någonstans förutom de som hamnade hos djävulen, de får väl fortfarande traktera sina kära fioler eftersom dessa ju ansetts som djävulens instrument.

Rätt – och fel. Förvisso dör de gamla, och det är ju helt naturligt, men deras speltradition tas över och förs vidare av nästa generation spelmän som, under jantelagens tryck, ofta inte vill tillstå att de ingår i traditionskedjan.

Är då alla som spelar folklåtar i dag traditionsbärare? Nej, det tycker jag inte man kan säga.
De flesta av dagens utövare verkar vara mer intresserade av att lära sig så många melodier som möjligt i stället för at lära sig ett regionalt eller lokalt spelsätt, det som normalt kallas dialekter.

Nu är det inte så lätt att tillägna sig dessa lokala spelsätt. Det räcker definitivt inte med ett par kurser om året eller några sporadiska besök hos en spelman för att sätta en spelstil i ryggmärgen. Jag kan ta mig själv som exempel. Edvard Pettersson, förvaltare av musiken från norra Sörmland, företrädesvis Fogdötrakten, träffade jag första gången 1973. Under en följd av år var det sedan besök hos honom var eller varannan vecka för en spelkväll som vanligtvis också bandades. Dessutom spel i olika offentliga sammanhang, ibland till dans. Han var en länk i en lång speltradition på Fogdölandet och den kedjan ser ut så här: Edvard Pettersson – Arvid Lundkvist och Sigurd Lönnkvist m.fl. – Per Eriksson i Granlund – Robert Ludvig Kellborg – Jonas Herlin... Nu är vi nere på 1700-talet. Efter Edvard kommer så jag, sedan min dotter och de tålmodiga elever jag har haft i studiecirklar i Eskilstuna och Södertälje.
På båda ställena med samma deltagare under ca 10 års tid. De spelmännen får nu betrakta sig som den senaste länken i den här kedjan, dock inte den sista. Det gläder mig att lyssna på dessa musikanter och höra att det som är specifikt för den musiken fortfarande är en röd tråd i deras spel. Det gläder mig också att många av dem lyckats förena ett personligt uttryckssätt med den regionala karaktären som präglar den musiken.

Dagens utveckling har också tagit andra vägar, på gott och ont. Ofta tycker jag att det är svårt att på spelet höra vilken del av Sverige en spelman kommer ifrån. Det är betydligt lättare att höra vem denne brukar gå på kurs hos. Om man skall se det som en utveckling eller en avveckling av lokala dialekter och om det som sker är av ondo eller godo skall jag inte uttala mig om, men jag tycker det är intressant att följa.

En annan sak som också spelar sin roll i sammanhanget är de folkmusikutbildningar som finns på olika musikhögskolor i dag. Det som på sjuttiotalet började som en pedagogisk utbildning *för* folkmusiker verkar nu ha kantrat över till en utbildning till att *bli* folkmusiker.
Jag jobbade för många år sedan på en kurs i Finland för både spelmän och dansare. Sista kvällen var det stor galaföreställning med dans och musik. I egenskap av gästföreläsare hade jag fått "blått kort" vilket innebar reserverad plats på första bänk.

Upp på scenen kliver en kille, en dragspelande femtonåring, och spelar egna kompositioner.
Han är djävulskt bra. Otrolig teknik kombinerad med ett friskt och medryckande spel. Bredvid mig sitter läraren för dragspelskursen och till honom uttrycker jag min beundran för det jag hör och ser. Då säger denne man krasst - *Jo, nog är han bra han, men nu har han kommit in på Sibeliusakademin och då är han snart förstörd.*

Vem skrev egentligen...
Livet i Finnskogarna

Leif Epel

Efter en artikel av Börje Heed, fritt tolkat av Leif Epel.

1913 kom på Andersons musikförlag i Malmö 3 låtar "Livet i Finnskogarne", "Avestaforsens brus" och "Drömmen om Elin" samtliga signerade Karl Karlsson Jularbo. Nu finns inte STIM ännu och upphovsrätt var kanske inte så viktigt, det var ju om man sålde noterna som man tjänade pengar. Men hur var det nu med det där om Kalle Jularbo själv skrivit alla dessa 3 stora slagdängor. "Livet i Finnskogarna" skulle ju bli "Sveriges Nationalsång #2 med 3 miljoner sålda skivor. Svenskamerikanarnas favorit låt nummer 1 och högt upp på massor av utländska toplistor. Bla låg den som nummer 7 på Sydvietnams tio i topp lista i början på 1960-talet!

1935 när STIM funnit ett tag, så utgav en Gustaf Westerman en låt som han skrev var baserad på folkvisemotiv, texten var skriven av en Sven Fröjd. Han hoppades på en större lansering av sin melodi och sände den därför till Kalle Jularbo för att denne skulle ta upp den i sin repertoar. Tyvärr fick han aldrig något svar, men efter ca 2 år så släppte Kale Jularbo en skiva med denna låt på. Men nu under ett annat namn. "Gammal dala-Polka" Till och med refrängen var densamma. Efter att ha kontaktat STIM tillerkändes Gustaf Westerman all ersättning från "Gammal Dala-Polka".

Sedemera lanserades låten även av Charlie Norman då han turnerade i folkparkerna då som en boogie-woogie version, Så den gode Gustaf blev säkert inte helt utan ersättning för sin melodi.

1955 fick STIM så ett syrligt brev, från en upprörd kapellmästare- en sk "vän av ordning" som hade blivit fly rasande , när han fick höra Kalle Jularbo beskriva hur han fått inpulsen till "Avesta-forsens Brus "Han hade nämligen kommit på att en folkmelodi "Vals från Ovanåker" till 99% överensstämde med "Avestaforsens Brus" Efter att i hemlighet låtit undersöka båda melodierna, kom man fram till att det endast var några trioler som skilde låtarna åt. Kalle Jularbo tillerkändes att stå som låtuppteckna re, men inte som kompositör längre.

Hur var det nu med "Livet i Finnskogarne" Hade Kalle "lånat" den också?

I Kalle Jularbos memoarer "med dragspelet i högsätet"beskrev han själv tillkomsten så här;
Det var i denna underbara trakt med sina berg och skogar och trolska tjärnar som jag fick inspirationen till "Livet i Finnskogarna" Men det var ej bara naturen som överväldigade mig utan även den idoga befolkningen. Värmlänningarna är ju världsbekanta för sin glada stolthet, sina goda hjärtan, sin blodfullhet och sin lekande begåvning. Deras charmfulla egenskaper har säkerligen fötts under inflytande av de djupa skogarna, de blånande fjällen och de vackra sjöarna. Allt detta sammanverkade till att framkalla min intensiva upplevelse i den förtrollande värmländska naturen och dess ogripbara skira skönhet. De karska bönderna, de vackra och ljuvliga värmländskorna, de käcka drängarna. De täcka pigorna – allt förenade sig till "Livet i Finnskogarna"

1962 hade STIM bett Kalle och en teaterdirektör Herrman Gellin, numera bosatt i Köpenhamn att komma till ett möte i Stockholm. Just för att diskutera denna låt. Herrman påstod nämligen att det var han som hade komponerat den, i början på 1910-talet var de båda herrarna kamrater och umgicks i Stockholm, och då hade Herrman ett fleratl gånger spelat just denna låt för Kalle, Kalle hade undrat vad den skulle heta och Herrman säger då att att han efter en stunds tänkande slängt ur sig "Livet i Finnskogarna"
Herrman ville nu efter alla år ha tillbaka sin konstnärliga rätt, eftersom han kände ett "visst illamående" när Kalle ljög om upphovsrätten. Herrman säger att han ju inte hade mycket att ta på i en juridisk strid, dels hade han

aldrig tryckt låten., dels var han sällan eller aldrig hemma och som han uttryckte det; *"Det är väl så med oss konstnärer. Vi avskyr bråk och mitt eget teaterarbete ger mig vad jag behöver, så jag är inte beroende av licensinkomster av "Livet i Finnskogarna".*

I Stockholms-Tidningen finns en annan bakgrundshistoria till tillkomsten, Kalle skulle hösten 1913 ha befunnit sig i gränstrakten till Norge, och där, på en dans där både brännvinet och sinnena flödade åsett ett ordentligt slagsmål mellan en svensk och norrman. Kalle gick så hem och förevigade slagsmålet i en vals. "Livet i Finnskogarna". Det är nog bara en skröna, valsen var ju redan publicerad då slagsmålet skulle ha ägt rum, dessutom sägs det inte att det är Kalle som berättar historien.

Nåväl, efter att ha sammanträtt i 2 timmar och 40 minuter, låter STIMs direktör meddela att man kommit till en kompromiss. Herrman och Kalle kommer framgent att dela lika på alla inkomster från "Livet i Finnskogarna" men Herrman har ingen rätt till tidigare inkomster.

När så Börje Heed publicerar den här historien- som jag kraftigt förkortat- så blir han uppringd av en anonym herre från Stockholm som säger. *De ljuger båda två om vem som skrivit låten. Det var en ung kille kanske 25 år som hette Erik Andersson. Han bodde på Bastugatan på söder och både Herrman och Kalle ingick i dragspelsgängen. Erik Andersson spelade sin melodi för vem som ville höra på. Börje Heed frågade då vad som hade hänt med dragspelskillen. Svaret blev att han hade bara levt några år till och var numera begravd i en fattiggrav på Klara Kyrkogård.*

Så vem skrev den egentligen?

Styrelsen informerar

Nu flyttar arkivet

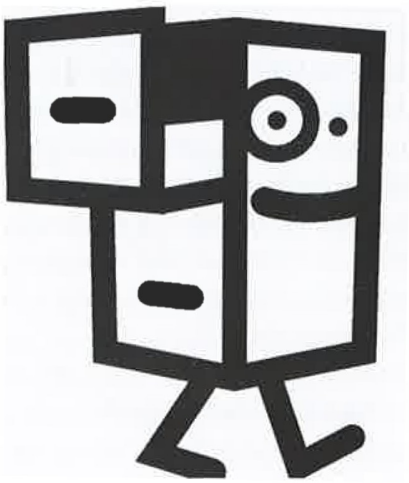

I somras beslöt Förbundet att lämna Gustav Wetterstugan då denna inte längre var lämplig.
Kvar blev dock förbundets arkiv och det var tänkt att så skulle det bli. Men nu ska stugan genomgå en renovering och då måste också arkivet flyttas.

Vi har dock fått en lösning genom att flytten redan har skett till Gästgivaregården alldeles intill. Vi önskar alla medlemmar välkomna att få se hur det blev i samband med årsmötet som kommer att hållas i Gästgivaregården.

Ur Gustaf Wetters uppteckningar:

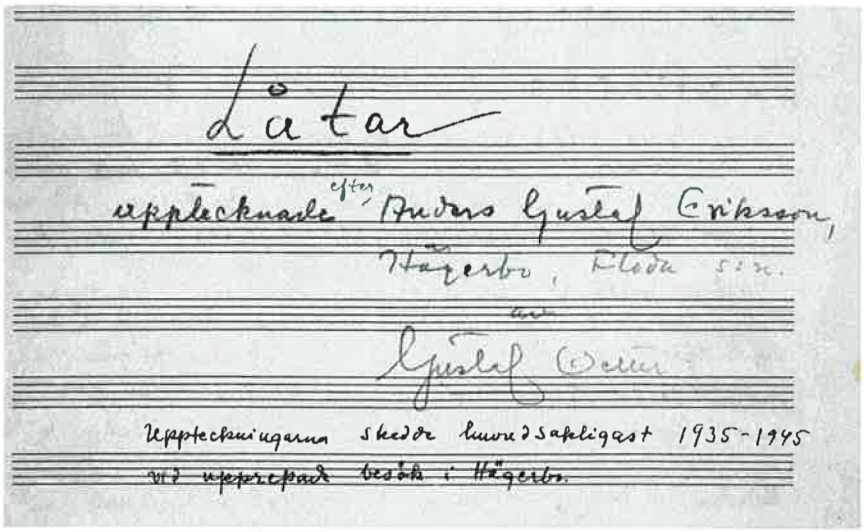

"Dä känns, som dä vurti vinterlikt, när man spelar den här"

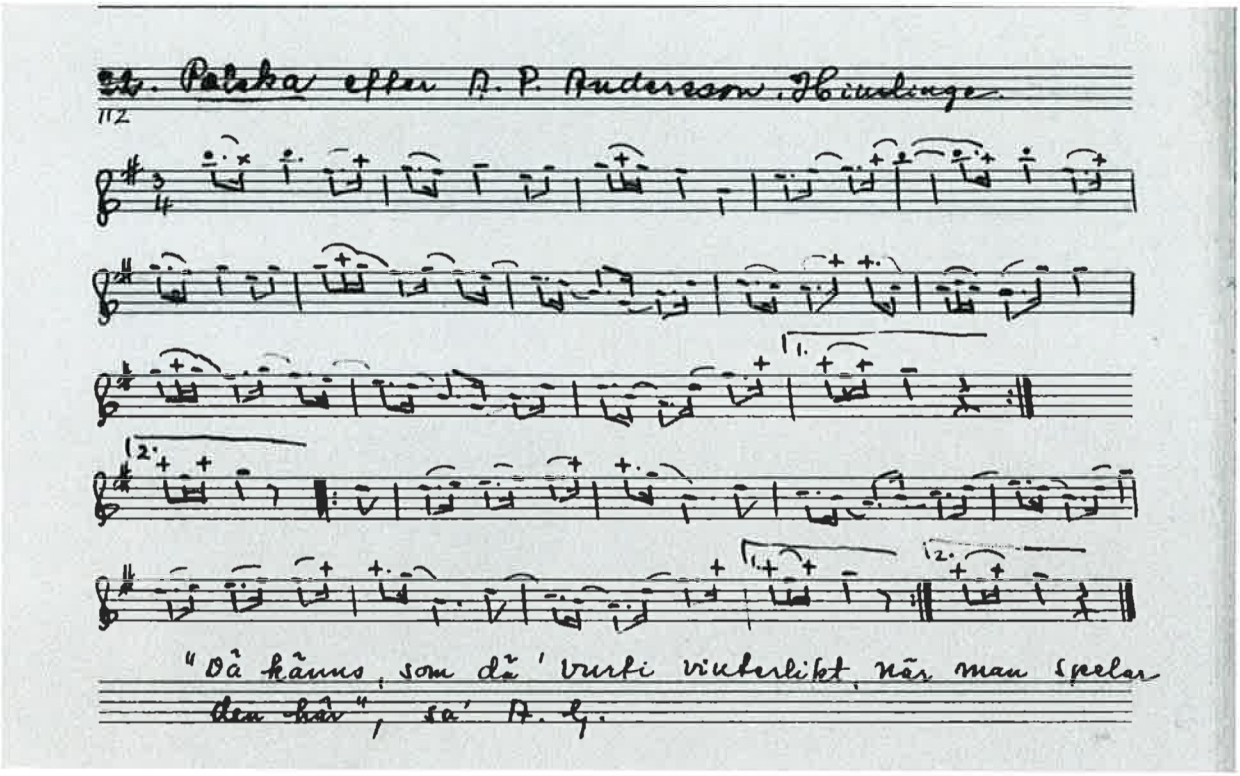

Returadress Södermanlands Spelmansförbund
Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna
Avs. Arkitektkopia AB, Eleonoragatan 18, Box 344, 631 05 Eskilstuna

B

SVERIGE
PORTO BETALT

Markus Eriksson

Liljeholmsvägen 12 2tr
117 61 Stockholm

Saknar du någon av våra utgåvor? Hör av dig till Torsten Gau tel 016-42 00 70 / Mestavägen 1A, 632 36 Eskilstuna, så får du ett paket med faktura. Porto/fraktkostnad tillkommer på angivna priser.

A G Rosenberg
420 Svenska Danspolskor från Södermanland och andra landskap
Pris 70:-

Rosenberg biografi
Pris 50:-

Sörmländska visor
del I, II, III
Pris 20:-/st

Erikssons notbok
Låtar från norra Sörmland.
Faksimilutgåva 2005
Pris 75:-

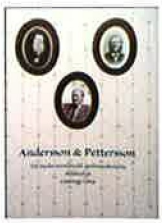

Anderssom och Pettersson
Ett stycke spelmanshistoria av Lästringe Låtar
Ny upplaga
Pris 150:-

C A Lindblom
97 låtar ur två spelmansböcker från 1853 och 1856 med historik om spelmännen.
Pris 50:-

Låtar för allspel
Inkl CD-skiva
Pris 140.-

CD-skivor:

Låtar på Sörmländska
Ulf Lundgren
Pris 120:-

Lästringe Låtar
Pris 100:-

Hjulåkers Spelmän
Pris 100:-

GAPPE & SPORRE TRYCKERI AB, E-TUNA